

Informácia o činnosti Strediska pre výskum spoločenskej mienky vo Varšave

Jedno z najmladších výskumných sociologických centier v PLR, Stredisko pre výskum spoločenskej mienky pri Úrade predsedníctva vlády vo Varšave, zaujíma u našich severných susedov, medzi viac ako 30 pracoviskami podobného typu významné miesto. Od ostatných inštitúcií výskumu verejnej mienky sa líši názvom, a súčasne tým, že sa nesústreďuje na zisťovanie výpovedí „priemerného Poliaka“, ale cieľavedome mapuje názory, hodnotenia a predstavy jednotlivých sociálnych skupín a vrstiev poľskej spoločnosti, odhaľuje jej názorové štruktúry.

Činnosť pracoviska, orientovaného na uspokojovanie informačných potrieb najvyšších stranických a štátnych orgánov, reaguje predovšetkým na aktuálne spoločenské a politické udalosti, súčasne je zameraná na sledovanie pravidelného oceňovania celkovej politickej a hospodárskej situácie ľudového Poľska.

Výskumná činnosť strediska je ovplyvnená tromi okolnosťami príznačnými pre spoločenstvo v PLR:

1. značnou úlohou cirkvi v každodennom živote
2. pôsobením súkromného sektoru v priemysle a službách.
3. existenciou socialistického pluralizmu, vedením dialogu s vnútornou opozíciou.

Poľské pracovisko sa vyznačuje vysokou dynamikou výskumnej činnosti. Od roku 1983 uskutočnilo viac ako 90 výskumov buď operatívneho charakteru v priebehu 3 dní, alebo štandardného typu v rozmedzí 1—3 mesiacov.

Štandardné šetrenia sa spravidla pripravujú na vzorke 1500 respondentov. V operatívnych výskumoch je súbor samozrejme menší. Jedného z posledných šetrení tohoto druhu sa zúčastnilo približne 800 opýtaných. Stredisko pracuje s 2 typmi výberov, kvótnym a náhodným. Pri kvótnom výbere sa predpisuje okrem pohlavia, veku, ekonomickej aktivity aj vzdelanie občanov.

Od roku 1986 má poľské pracovisko k dispozícii oporu pre náhodný výber v počte 150 000 osôb starších ako 12 rokov. Opora predstavuje maticu náhodného výberu, ktorá vznikla na základe podrobnej evidencie obyvateľstva v 813 náhodne vylosovaných obvodoch z posledného sčítania ľudu. 52 charakteristík každého občana zaradeného do matice umožňuje vytvoriť najrôznejšie súbory. Okrem bežných je možné pripraviť napr. reprezentatívny súbor inteligencie, majiteľov súkromných priemyselných podnikov a prevádzkárni služieb, študentov vysokých škôl a pod.

Potrebné údaje získava 530 opytovateľov, v prevažnej väčšine sociológov, psychológov a pracovníkov s podobným profesionálnym zameraním. Profesionálne zloženie opytovateľov predurčuje vzdelanostný profil siete. 72 % spolupracovníkov strediska má vysokoškolské a 18 % stredoškolské vzdelanie s maturitou. 49 vojvodských koordinátorov riadi opytovateľov, sprostredkujúva kontakty medzi opytovateľskou sieťou a strediskom, hodnotí a kontroluje priebeh rozhovorov. K povinnostiam opytovateľa, spolupracovníka centra, patrí zúčastniť sa na každoročnej príprave. Účasť na týchto podujatiach sa pohybuje okolo 75 %. Za jeden rozhovor, ktorý sa uskutočnil na základe kvótného výberu, získava opytovateľ pri bezchybnom výkone 700 zlotých, v prípade využitia náhodného výberu centrum poskytuje o 20 % vyšší honorár. I napriek uvedenému ohodnoteniu dochádza v sieti, od r. 1983, t.j. od jej založenia, k ročnému priemernému úbytku 16 % opytovateľov.

Plánované štandardné šetrenia, rozdelené na prehľadové a problémové sa zadávajú stálym výskumným tímom, orientovaným približne na rovnakú tematiku.

V oblasti zisťovania názorov na politické a spoločenské otázky pôsobí napr. kolektív pre výskum spoločenských nálad a politických názorov rôznych sociálnych skupín, ďalej tím, ktorý realizuje výskumy pre potreby politických rozhodnutí a skupina zaoberajúca sa sledovaním názorov na problematiku vlády a správy.

Skúmaniu názorov na ekonomickú problematiku sa venuje tím, ktorý sleduje mienku o podmienkach života ľudí, i skupina orientovaná na získavanie názorov týkajúcich sa fungovania štátnych podnikov.

V rámci prehľadových výskumov sa štvrťročne, resp. polročne zisťujú reakcie poľskej verejnosti na základné otázky stavu cenovej politiky, životnej úrovne i hospodárstva ako celku a súčasne aj mienka o fungovaní politického systému a jeho jednotlivých zložiek. V závere každého rozhovoru sa okrem nám známých identifikácií dávajú otázky charakterizujúce materiálne zázemie respondenta a jeho politickú orientáciu.

Z doterajšej výskumnej praxe každého výskumného tímu, zdá sa, našli by sa podnetné a inšpiratívne momenty. Napr. tím orientovaný na zachytenie politických názorov venuje značnú pozornosť skúmaniu emócií v súvislosti s rôznymi témami. V rámci vhodných blokov otázok sa sleduje vplyv tradícií na stanoviská ľudí, odkrýva sa historické vedomie poľskej spoločnosti. Skupina, ktorá sa venuje šetreniam v súvislosti s prípravou politických rozhodnutí, uskutočnila napr. výskum pred voľbami do Sejmu v apríli 1985. Získané odpovede týkajúce sa volebného chovania, sa líšili v porovnaní so skutočnými volebnými výsledkami v rozmedzí 0,5 %. Rovnakí pracovníci uskutočnili v auguste 1985 zber námetov pre vystúpenie W. Jaruselského na jubilejnom 40. zasadaní OSN. Súčasťou šetrenia bol i tzv. *List Generálovi*, v ktorom obyvateľstvo Poľska adresovalo svoje názory najvyššiemu predstaviteľovi. V tlači publikované výsledky obsahovali plejádu najrozličnejších názorov a námetov a vyvolali značný ohlas vo verejnosti.

Pracovníci z oblasti výskumu názorov na fungovanie štátnej správy a inštitúcií pravidelne sledujú napr. hodnotenie činnosti súdov, prokuratúry, bezpečnosti. Skupina zameraná na názory o podmienkach života ľudí, kladie dôraz predovšetkým na osobné hodnotenie ekonomickej a sociálnej situácie opýtaných. Výskumníci z tohto úseku sa chcú orientovať tiež na zisťovanie životných podmienok ľudí s príjmami pod hranicou životného minima. Tím pre výskum fungovania štátnych podnikov si kladie za cieľ nachádzať súvislosti medzi ekonomickou situáciou podniku a názormi zamestnancov. Pri každej príležitosti sa v skúmaných výrobných celkoch zisťuje 120 identifikačných znakov zachycujúcich objektívnu politickú a ekonomickú situáciu v podniku. Správnosť údajov garantuje kompetentná osoba z vedenia podniku, napr. ekonomický námestník. Tento tím má niekoľkoročné skúsenosti so stanoviskami pracujúcich k činnosti podnikovej samosprávy.

Výskumní pracovníci pripravujú jednotlivé dotazníky v rozsahu napr. 75 znakov pre operatívny výskum a až 250 znakov pre štandardné šetrenie.

Stredisko realizuje okrem „tradičných“ typov zisťovaní vo Varšave na panele 500 občanov sondažne telefonické výskumy s 3—4 stručnými otázkami.

Iná forma výskumnej činnosti sa spojuje s tzv. „dielňou tvorcov mienky.“ Vedenie výskumného centra rozošle podľa vlastného uvažovania každoročne 100—200 osobnostiam PLR s rôznou politickou orientáciou a spoločenským postavením 2—3 otázky na spoločnú tému. Zúčastnení odpovedajú v rozsahu do 10 stránok. Odpovede sa vydávajú v zborníku, ktorý sa rozošle účastníkom s pozvánkou k spoločnej diskusii. Jednotlivé stanoviská, názory a hodnotenia sa diskutujú za účasti všetkých zapojených na 2—3 dňovom seminári. Jedna z posledných tém, ku ktorej sa vyjadrovali „predstavitelia a tvorcovia verejnej mienky,“ znela „Čo brzdí a čo urychľuje rozvoj Poľska.“

Varšavské pracovisko má postupne uskutočňovať tiež druhotné spracovanie údajov. Pre tieto i ďalšie potreby sa vytvára databanka, ktorá bude zaraďovať výskumné otázky podľa príslušnosti k jednotlivým tematickým oblastiam. Vyčlenila sa 1. oblasť spoločenského vedomia, 2. sféra spojená s realizáciou moci, politiky a vlády PLR, 3. oblasť hospodárstva PLR, 4. sféra sociálneho života, 5. oblasť medzinárodných otázok. Pripravuje sa katalóg doteraz použitých otázok a odpovedí s podrobným označením každej otázky z hľadiska uvedených sledovaných oblastí.

Už dnes sú údaje z výskumov viacnásobne využívané. Znamená to efektívne spracovanie každej výskumnej akcie. Do konca I. polroku 1987 vydalo stredisko 236 výstupov vo forme záverečných správ. Tieto záverečné správy majú maximálne 12 strán. V niektorých prípadoch sú v prílohe uvedené frekvencie odpovedí na všetky položené otázky.

Súčasťou centra je tiež úsek, ktorý spracováva listy a telefonáty prichádzajúce na adresu tejto inštitúcie. Nepretržitú telefonickú službu môže využiť každý občan PLR a takto odovzdať stredisku námet, návrh, ale i sťažnosť. Samostatná pozornosť sa venuje v tejto inštitúcii aj pravidelnej analýze tlače.

Poľské pracovisko má rozsiahlu publikačnú činnosť i publicitu v oznamovacích prostriedkoch. Riaditeľ strediska schvaľuje rozdelovník záverečných správ a výsledky dáva k dispozícii okrem vrcholných decizných orgánov všetkým redakciám hlavných novín, časopisov, rozhlasu a televízie. Okrem toho sú významné závery z jednotlivých výskumov publikované v bulletinu strediska. Tento materiál, ktorý vychádza 4krát ročne, je zasielaný všetkým vedeckým inštitúciám v Poľsku. Publicitu výsledkov výskumov tohto pracoviska od vojvodských novín až po celoštátne oznamovacie prostriedky je možné dokumentovať počtom uverejnených príspevkov. Napr. v r. 1986 to bolo približne 370 informácií a len v I. štvrtroku 1987 sa zvýšil počet príspevkov o práci centra na 350.

S publicitou pracoviska súvisí do určitej miery i počet odmietnutí v jednotlivých výskumoch. Ak začiatkom roku 1984, v začiatkoch činnosti centra, odmietol rozhovor

každý druhý občan, koncom roku 1984 každý tretí obyvateľ, dnes je to približne jeden zo šiestich vybraných občanov.

Pracovníci centra sa systematicky zoznamujú s problematikou výskumu verejnej mienky vo svete. Centrum neustále rozširuje zahraničné kontakty a rozvíja spoluprácu. Okrem vzájomných návštev s pracovníkmi podobných inštitúcií v BLR, ČSSR a SSSR sa uskutočňuje konkrétna spolupráca v oblasti výskumu s MLR. Riaditeľ strediska prof. Kwiatkowski mal možnosť zoznámiť sa s praxou výskumu verejnej mienky napr. na pracoviskách v NSR a Veľkej Británii.

Poznatky z návštevy Strediska pre výskum spoločenskej mienky vo Varšave naznačujú, že pracovníci strediska sú pripravení naviazať konkrétnu spoluprácu a poskytnúť informácie o svojej činnosti všetkým záujemcom.

Ján Mišovič

Mezinárodní seminář „Nové směry ve výzkumu mládeže“ v Lipsku

Seminářů zaměřených na problematiku mládeže není v současné době ani takový počet, o němž by bylo možné říci, že je uspokojivý a že je odpovídající potřebám naší společnosti v etapě nastoupení cesty k její přestavbě. Mládež jako jedna z významných součástí socialistické společnosti si bezesporu zaslouží větší pozornost, než která jí byla doposud věnována. Stejně tak je zapotřebí aktualizovat řadu dosavadních přístupů a celkově zhodnotit její reálné i teoretické možnosti podílet se na rozvoji konkrétní socialistické společnosti. Jeden ze seminářů, které se v roce 1987 zaměřily na stávající situaci v oblasti sociologického zkoumání mládeže, byl seminář zorganizovaný kolektivem pracovníků Ústředního ústavu pro výzkum mládeže (ZIJ) v Lipsku (NDR).(1)

Tento kolektiv dospěl k názoru, že věda a výzkum musí reagovat na změněnou situaci v řadě evropských socialistických zemích, pokud jde o organizace mládeže, život mládeže jako celku i zkoumání mládeže a jejich jednotlivých skupin.(2)

Šlo o inspirativní a v oblasti zkoumání mládeže prozatím ojedinělou akci. Při přiblížení jejího průběhu je proto vhodné vzdát se aspirací na popis jednotlivých referátů a diskusních příspěvků a přejít k širšímu zobecnění poznatků, k nimž se v průběhu semináře dospělo. Soustředíme se jen na nejdůležitější myšlenky, které účastníky semináře nejvíce zaujaly a jsou využitelné a dále rozpracovatelné i v našich současných podmínkách teorie a praxe zkoumání mládeže a mládežnické organizace.

Vysoce pozitivním jevem, který se projevil ihned na počátku semináře, byla u účastníků SSSR dříve nevidaná míra otevřenosti, kritičnosti a konkrétnosti bez apologetismu, dogmatismu a alibismu v přístupu k současným problémům mládeže a mládežnické organizace v Sovětském svazu. Tento přístup byl také zcela oprávněně řídícím semináře, prof. Woldemarem Friedrichem, podpořen a spolu s apelem určeným ostatním účastníkům semináře „neklesnout pod nasazenou laťku“, rozhodl o orientaci a úrovni semináře.

V tomto duchu bylo pojednáváno o mládeži a mládežnické organizaci za socialismu v kulturní, výchovné vzdělávací, světónázorové a některých dalších oblastech společenského života. Otevřeně bylo poukázáno na řadu negativních tendencí a jevů v mládežnických organizacích jednotlivých zemí. Například VLKSM se musí vypořádat se stagnačními tendencemi, s rozpory mezi demokratickým charakterem organizace a byrokratizací jejího řízení, s nalézáním nových forem aktivity mládeže, poněvadž staré formy nejen zastaraly morálně, ale také pozbyly jakýkoli inovační a pokrokový náboj, takže konzervují negativní trendy jak v organizaci, tak v životě jednotlivců. Také Dimitrovův komunistický svaz mládeže (DKMS) se musí vyrovnat se skutečností, že mládež je zainteresována na prohlubování zásad a rozvíjení socialistické samosprávy ve všech oblastech bulharské společnosti. Symptomatické je, že v DKMS převládá orientace na řešení nastolených problémů prohlubováním socialistické samosprávy zejména v oblasti politické, přičemž nedílnou součástí tohoto řešení je odstraňování strachu mladých lidí diskutovat, odstraňování příčin, které vedly k rezignaci širokých vrstev bulharské mládeže na hledání prav-

(1) Seminář proběhl ve dnech 30. listopadu až 4. prosince 1987 v Schildau v NDR. Zúčastnily se dvou až pětičlenné delegace ze SSSR, PLR, BLR, RSR a ČSSR.

(2) Rok 1987 proběhl ve znamení: sjezdů mládežnických organizací v SSSR, ČSSR; rozvíjení koncepte mládežnického organizování přijaté na sjezdu organizace maďarské mládeže v roce 1986; zvýšené pozornosti mládeži a mládežnickým organizacím v PLR; rozvíjení samosprávných prvků organizace společenského života i života mládežnické organizace v BLR atd.